

ریشه‌های تاریخی اعتکاف در قرآن

مسئله اعتکاف ریشه در تاریخ قبل از اسلام داشته به طوری که قرآن کریم در موارد زیادی از این اصطلاح برای دیگر ادیان استفاده کرده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، «اعتکاف»، مصدر باب افتعال از ریشه «ع - ک - ف» به معنای محبوس کردن و روی آوردن به چیزی است. راغب گوید: «اعتکاف به معنای روی آوردن و ملازمت با چیزی، همراه با تعظیم آن است و در اصطلاح فقه، عبارت از توقف در مسجد به قصد عبادت است. واژه اعتکاف در قرآن نیامده، ولی مشتقات ماده «عکف» از ثلاثی مجرد به صورت اسم فاعل 7 بار و در شکل اسم مفعول و مضارع هر کدام يك بار آمده است.

در رابطه با پیشینه این مسئله باید گفت که از برخی آیات قرآن برمی‌آید که این عبادت در ادیان توحیدی پیشین نیز مطرح بوده و پیامبران الهی و موحدان گاه برای راز و نیاز با خداوند، مدتی از زندگی و جامعه دوری می‌گزیدند و به مسجدالحرام یا معابد دیگر پناه می‌بردند و مدتی خود را برای عبادت با خدا و راز و نیاز با او محبوس می‌کردند.

از جمله آیه 125 سوره مبارکه «البقرة» است که خداوند در آن به ابراهیم و فرزندش اسماعیل، فرمان می‌دهد تا مسجدالحرام را برای طواف کنندگان و معتکفان پاکیزه کنند:

«وَعَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ». از این آیه، افزون بر این که استفاده می‌شود سنت اعتکاف در شریعت حضرت ابراهیم(ع) بوده.

اهمیت فوق‌العاده این عبادت در شریعت آن حضرت و دیگر ادیان توحیدی که نشأت گرفته از شریعت ابراهیم(ع) است نیز فهمیده می‌شود؛ زیرا خداوند از سویی دو پیامبر خود را مأمور کرده است تا مقدمات این عبادت را فراهم سازند و از سوی دیگر، خانه خود را که بهترین مکان در روی زمین است، جایگاه این عبادت قرار داده است.

شاید بتوان اقامت و عبادت مریم(س) در مسجدالاقصی را نیز از مصادیق اعتکاف برشمرد؛ زیرا مادر آن حضرت نذر کرد که مریم را وقف عبادت خدا کند «إِذْ قَالَتْ امْرَأَةٌ عَمْرَأَنَ رَبِّ

إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا...» (آل عمران/35) و پس از بلوغ، سرپرست او (زکریا(ع)) برای وی جایگاهی در مسجدالاقصی آماده کرد، تا به عبادت بپردازد. سپس مریم در

مسجد اقامت گزید و به عبادت پرداخت که از نزد خدا با طعام‌های بهشتی پدیداری می‌شد «كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكَ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ

عِنْدَ اللَّهِ» (آل عمران/37)

از جمله آیه 125 سوره مبارکه «البقرة» است که خداوند در آن به ابراهیم و فرزندش اسماعیل، فرمان می‌دهد تا مسجدالحرام را برای طواف کنندگان و معتکفان پاکیزه کنند: «وَعَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ

طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ». از این آیه، افزون بر این که استفاده می‌شود سنت اعتکاف در شریعت حضرت ابراهیم(ع) بوده

از برخی آیات استفاده می‌شود که توقف نزد بت‌ها و عبادت آن‌ها، در آیین‌های بت‌پرستی نیز رواج داشته است. در آیه 52 سوره مبارکه انبیاء حضرت ابراهیم(ع)، «آزر» و قومش را به سبب عبادت بت‌ها و ملازمت با آن‌ها نکوهش کرده است «إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ». در معنای «عاکفون» گفته‌اند که بت‌پرستان در بتکده‌ها ملازم بت‌ها بودند و آن‌ها را عبادت می‌کردند.

آیه 138 سوره مبارکه اعراف گزارش کرده که بنی‌اسرائیل پس از عبور از دریا با بت‌پرستانی مواجه شدند که سر بر آستان بتان خود داشتند: «وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ...»، همچنین در آیه 91 سوره مبارکه طه، داستان بنی‌اسرائیل آمده است که پس از رفتن موسی(ع) به کوه طور، در اطراف گوساله سامری وقوف کرده و به پرستش پرداختند: «قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى».

در اسلام نیز همچون شرایع پیشین، سنت اعتکاف وجود داشته و مسلمانان به این عبادت ترغیب و تشویق شده‌اند، از آیه 187 سوره مبارکه بقره که در آن به برخی احکام اعتکاف اشاره شده است «وَلَا تَبَاشِرُوهُمْ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ» نیز آیه 125 سوره مبارکه بقره مشروعیت این عمل در اسلام استفاده می‌شود.

همچنین از روایاتی که به جا آوردن این عمل را به پیامبر اسلام(ص) مستند می‌کند و مزد و پاداش فراوانی برای آن برشمرده است نیز جواز، بلکه استحباب آن در اسلام استفاده

می‌شود. از جمله در روایتی آمده که پیامبر پس از ورود به مدینه، ابتدا در دهه نخست ماه مبارک رمضان و سپس در دهه دوم و در سال دیگر در دهه سوم، در مسجد اعتکاف

کردند و از آن پس پیوسته در سومین دهه ماه رمضان، معتکف می‌شدند. اعتکاف به نظر فقهای اسلامی در همه ایام سال به جز روزهایی که در آن روزه حرام شده جایز است،

هرچند در ماه رمضان، به ویژه در دهه پایانی آن، افضل است.*

*منابع: «اعتکاف»، نوشته فتاح آقازاده؛ مفردات، راغب اصفهانی، تحقیق ندیم مرعشلی، انتشارات مرتضوی.